

Kávéházak és könyvtárak.

Írta: Szabó Ervin

Annyiszor idézték már, hogy szinte szégyenli az ember újra leírni annak a bizonyos angolnak a mondását, hogy a kulturának a szappanfogyasztás a fokmérője. Nem is azért írjuk le, hogy további bölcs következtetéseket vonjunk le belőle, vagy — mint a cimből vagy a nevünk alá irt hivatalos címünk-ből hinni lehetne — ötletes analógiákat, például a szappanfogyasztás és a könyvolvasás közt. Egészen másért. Ha ugyanis azt hallanók, hogy valamely, szappanfogyasztásáról éppen nem nevezetes népnek — tegyük a cigánynak — érdemes tagja azzal felelne az angolnak: ti angolok azért fogyasztotok annyival több szappant, mint mi, mert sokkal piszkosabbak vagytok, mint mi, — akkor azt mondanók: milyen okos a cigány! Amikor azonban Budapest székesfőváros iparügyi bizottsága szótöbbséggel kimondja: Budapesten azért járnak az emberek kávéházba, mert léhák, fölületesek, élvhajhászok, — akkor egy-két új-ság kivételével senki sem mond semmit.

Az iparügyi bizottság ugyan nem így mondta szórul-szóra. Ott csak azt mondták ki: *numerus clausus* t kell a kávéházakra kiszabni. De hát miért? Nyilván csak azért, mert a kávéházak elszaporodása a népesség valamelyes kóros vagy erkölcstelen hajlandóságának tünete. Meg rosszra csábító. Meg kell hát nyesegetni a rosszat. Mondjuk ki a zárlatot. És kössük a kávéházipart engedélyhez. Ezt pedig ugyanabban a városban tették, ahol

alig három héttel azelőtt csufos bukásban volt része egy feudális kísérletnek; és ahol nem is egészen egy héttel azelőtt demonstráltak igen nyomatókusan a polgárságnak liberális és demokratikus hajlamait.

Nem gondoltak rá, hogy feudális maradvány van ebben az országban éppen elég? Vagy olyan biztosnak és megállapodottnak érzik az iparszabadságnak még alig negyven éves rendszerét, hogy egy-egy iparágban visszaállíthatják a céhrendszert? Ugyan nézzék meg az elmúlt kormány ipartörvénytervezetét! Van ottan a céhrendszert restituiáló törvényszakasz éppen elég. Szaporítsuk hát! És éppen egy ilyen, kat'exochén nagyvárosi ipart kössünk engedélyhez! Nem elég, hogy a gyógyszerészek élveznek püspöki stallumokat!?

Vagy inkább a türelmetlenül toporzékoló demokratikus ösztön diktálta a határozatot? Hisz ismerjük a nagy, a sokszor döntő befolyást, amelyet a demokratikus államokban, Angliában, az északamerikai Unióban a vendéglős és korszmáros boss-ok a választásokra és az egész politikai machine-ben gyakorolnak? Tudjuk: az angol liberálisoknak mindnyájunk által óhajtott nagy győzelmét nagy részben mi fogyasztotta le oly soványra? A *licensing bill* miatt haragos pálinkamérők és vendéglősök ellenzéke. Csináljunk hát mi is, hatósági segédlettel, egy privilegizált korteskasztot, amely majd jó privilegiumért jó szavazatokat liferáljon.

Minderre — jól tudjuk — bizonyára nem gondoltak az iparügyi bizottságban. Ott csak az járt az urak eszében, hogy Budapesten többet ülnek az emberek a kávéházban, mint

akárhhol másutt, tehát kevesebbet otthon, a családi körben. Család — szorgalom — józan-ság — erkölcs: a logikai lánc hamar kész. De amilyen gyorsan készült, olyan törékeny.

Mert ugyan — kérjük — hol üljön a szegény budapesti lakós? Talán otthon? Óh, az édes otthon! Budapesten több az ágyrajáró, mint akárhhol a nyugoti Európában. Több a zsufolt lakás, mint akár Moszkvában. Több a hónapos szobában lakó albérlő, mint a lakását mással megosztani nem kénytelen főbérlő. Az otthon! Az édes otthon! De a zsufolt lakás is lehet otthon. Ugyan? Hisz a nem zsufoltat is úgy építik Pest-Budán, hogy gyönyörűség!

Én négyszobás lakásban lakom, ugynevezett «uri» lakásban tehát. (Angliában a szervezett munkások tizezrei laknak négyszobás villában.) És az én «uri» lakásomban hallanom kell, ha a fejem fölött lévő lakásban fölcaszorjék a villanyt. Hallanom kell a dolgozószobámban, amelyet a szomszéd lakástól nemcsak a közfal, hanem azt teljes szélességében és magasságában eltakaró könyvvállványaim is elválasztanak, szomszéd uram horkolását. És még sok egyéb, nagyvárosi idegeket oly kellemesen érintő zajt. Mert így építik Pesten az új házakat.

— De ha nagyságod bolond, mért nem megy a városon kívül lakni, családi házba?

— Azért, uraim, mert néha társaságba, színházba, hangversenyre, fölolvadásra is akarok menni. Mert nemcsak dolgozni akarok a nagyvárosban, hanem néha örömeit is akarom élvezni. És nincs automobilom, uraim, sőt

fiákerre sem telik, hogy kimehessek este «a villámba». Mert talán tudják, hogy Budapesten nem jár este a villamos. És amikor jár: akkor is — olcsóbb a kávéház.

Igenis! A kávéház az egyetlen nagyszabású kulturintézménye Budapestnek. Kulturintézménye! Mert demokratikus. Sokaknak hozzáférhető, kevés pénzért. Olcsó és jó. Két-három hatosért egyenletesen fűtött, jól világított, kényelmesen berendezett helyiségben találkozhatom barátaimmal, olvashatom a lapokat, külföldi folyóiratokat, a Pallas-lexikont és a helységnévtárt és a címtárt, telefonálhatok tizenötször stb. stb. Külömben mind ezt sokszor megírták már.

Nem is erről akarok most szólni. A kávéház kulturintézmény — igaz. Százszor különb példál a németek wein- és bierstubéinál, kaffeekränzchen-jeinél, sőt az angolok szép, de drága, hozzáférhetetlen, arisztokratikus klubjainál is. De — ezt koncedálok az iparügyi bizottságnak — csak Budapesten teljesít kulturmissziót. Nyugati Európában és Amerikában ugyanis másképp gondoskodtak a nagyvárosi ember kulturigényeiről. Ott különbek ugyan a lakásviszonyok és az otiumra több ideje és pénze jut az egyéneknek. Mégis a köz gondoskodik helyette erről is.

Hogy Budapesten a lakásviszonyok kergegik az emberek tizezreit a kávéházakba, arról már beszéltünk. De még egyet kérünk: hová menjen a budapesti lakó, akinek történetesen van tűrhető lakása, de szabad idejét például olvasással szeretné eltölteni? Gyakorlati célu vagy szórakoztató olvasmányal! Hová?

Külföldön tudja, hogy hová menjen? A könyvtárba. A városi könyvtárba! Hát Budapesten? A városi könyvtárba? Budapest vá-

ros könyvtára délelőtt kilenc órától délutáni két óráig van nyitva, Berlin vagy Pittsburg könyvtára esti tizig. Bécsben nincs igazi városi könyvtár. De van egy gyönyörű szabad intézménye: a Verein Zentralbibliothek. Amely egymaga 3 millió kötet könyvet kölcsönzött ki 1908-ban. Két nagy testvérintézete: a Volksbildungssverein és a Lesehalle szintén 2 milliónál többet. Hárman együtt 5 millió 90 ezer kötetet. Ez egy nap átlag 13.940 kötet.

Budapesten a városi könyvtár kiadott 1908-ban 7035 kötetet. A legnagyobb könyvtáregyesület, a budai, 33.459 darabot. Ez 45.500 kötet. A többi nyilvános könyvtár, ha együtt forgatott 54.500 kötetet: igen sokat mondunk. Ez volna egy évben 100.000 kötet. Egy napra 274 kötet.

A következtetés kézenfekvő. 13.940 minus 274 = 13.666. Tizenháromezerhatvashatvanhat egy napon. Ennek a 13.666 könyvnek az olvasója Bécsben otthon maradhat, ha olvasni akar. Budapesten a kávéházba kell, hogy menjen, mert egyebütt nem kap sem könyvet, sem ujságot, sem folyóiratot, sem lámpát, sem széket.

Vagy nézzünk egy kisebb várost, egy amerikai várost, de Budapestnél kisebb lélekszámú. Például St.-Louist. 1908-ban 674.000-re becsülték népességét. Mennyit olvastak a st.-louisiek? A st.-louisiek városi könyvtárának 1908-ban volt 79.008 beírt olvasója. A budapestinek ugyanakkor talán 79. Volt tehát Budapesten 79 ember, akinek nem kellett kávéházba mennie ha olvasni akart. De annak is csak 9 és 2 óra közt. St.-Louisban ellenben 79 ezer ember látogathatott el minden nap márványesernyős, barátságos palotába, ülhetett kényelmes karosszékre, olvashatta,

amit szive és esze megkívánt, közbe, ha megéhezett, bekaphatott a könyvtár olcsó étkezőjében valamit és tovább olvashatott, a könyvtár mindenkitől hasznáható telefonján megüzenhette anyjának, hogy ne várja vacsorára, mert kilenckor ugyancsak a könyvtár hangversenytermében klasszikus koncertet fog hallgatni, koncert után tizkor kivette a könyvtár ingyenes kerékpárgarageából meg nem adóztatott biciklijét és hazahajtott. Ennek az embernek nem kellett kávéházba mennie, mert olvasni akart, se nappal, se este.

És mennyit olvasott ez a 79 ezer st.-louis-i polgár? Olvasott a könyvtárban 1 millió 252 ezer kötetet és folyóiratot, és odahaza is 1 millió 552 ezer kötetet. Összesen 2 millió és 804 ezer darabot. Vagyis egyenkint 35 kötetet és folyóiratot. Budapest polgárainak ebben az arányban körülbelül 3 és fél millió kötetet kellett volna 1908-ban elolvasniok. És elolvastak, ha sokat, százezret! Azaz harmincötödörösannyit!

Azaz — dehogyan annyit. Becsületükre Budapest lakóinak, többet olvastak. Csak a statisztika nem tud róla. Mert a többit — kávéházban olvasták. Az erkölcstelen, a léha kávéházban. Mert könyvtárban nem olvashatták. Mert Budapesten nincsenek nyilvános könyvtárak. Budapesten csak kávéházak vannak.

Akiknek tehát fáj a kávéházak nagy száma és zsufoltsága, azoknak jó tanácsot adhatunk: esináljanak nyilvános könyvtárakat és olvasótermeket.

Igaz, ez drágább, mint a numerus clausus. De legalább liberálisabb és demokratikusabb. És még egy haszna lesz: Nem kell visszamenni a feudalizmusba. És mégis mentve a család és a városi élet.